

УДК 373.2.011.3-51

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Іванчук С.А., Кочнева С.С.

Державний вищий навчальний заклад

«Донбаський державний педагогічний університет»

Формування ідей сталого розвитку – складний процес, який потребує пошуку нових педагогічних технологій, форм, методів та засобів. Стаття присвячена вивченню сучасної освітньої технології – педагогіки емпайерменту, яка набула актуальності в останні роки й використовується з метою розвитку економічної, екологічної й соціальної сфер особистості. Автори звертають увагу на необхідність впровадження означеної технології, починаючи з закладу дошкільної освіти як першої ланки освіти. Підкреслюється необхідність цілеспрямованого ознайомлення вихователів із принципами та методами впровадження у роботу з дітьми педагогіки емпайерменту. Запропоновано власний доробок (тренінги, семінари, акції), які використовувалися у роботі з педагогами дошкільних закладів.

Ключові слова: сталий розвиток, педагогіка емпайерменту, діти дошкільного віку, педагоги закладів дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Модернізація сучасної освіти пов'язана з нагальною потребою переорієнтувати підростаюче покоління на такий спосіб життя, який склав би основу довготривалого ошадливого розвитку людства. Йдеться не лише про охорону навколишнього середовища, а також про систему цінностей, яка б не залежала від економічних сплесків чи занепадів, зміни політичної влади, розвитку науки і техніки. Систему, в основі якої було б саме життя, тобто зорієнтованість на захист і збереження природи і людини.

На таких засадах будується концепція сталого розвитку. Вона передбачає розвиток суспільства, в якому потреби нинішнього покоління задовольняються без нанесення шкоди можливостям майбутніх поколінь для задоволення їхніх власних потреб [5]. У зв'язку із цим, ідея сталого розвитку поступово почала впроваджуватися в освітній процес із метою виховання покоління, здатного створювати нове стале суспільство, спрямоване на збереження і примноження ресурсів. Покоління, зорієнтованого на створення, а не на руйнування. Важлива роль у цьому процесі відводиться змістовному наповненню: освіта для сталого розвитку має будуватися на наявних життєвих ситуаціях, орієнтуватися на події соціального і природного довкілля.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідницями М. Мелманн, О. Пометун розкриваються особливості освіти для сталого розвитку як педагогічної системи, що ставить перед собою нові цілі та завдання і вирішує їх через нові підходи. Означена система зорієнтована на побудову сталого суспільства, пріоритетами якого є взаємоповага, терпимість членів суспільства один до одного, побудова взаємовідносин на засадах міжкультурної співпраці [2].

Паралельно з поняттям «освіта для сталого розвитку» використовується термін «емпайермент». Автор тренінгу «Педагогіка емпайерменту» М. Мелманн трактує його як «пробудження внутрішньої сили людини, її натхнення, мотивація до дії» [2, с. 23]. Педагогіка емпайерменту спрямована на діяльнісний підхід у навчанні, оскільки складовими цього процесу визначаються самостійне пізнання та дія, само- та взаємо-

навчання учнів, прийняття ними самостійних рішень щодо власного життя. Завдяки програмам освіти для сталого розвитку, діти починають розуміти власну роль у житті: їх дії, спосіб життя, цінності, які вони обирають, – впливають на стан суспільства та природного довкілля [5].

В Україні було запроваджено програму сталого розвитку дітей дошкільного віку в рамках проекту «Освіта для сталого розвитку» (дослідники Н. Гавриш, М. Мелманн, О. Пометун). Програма спрямована на розв'язання таких завдань: формування у дітей початкових уявлень про дії та поведінку, що зорієнтовані на сталий розвиток; усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку необхідності збереження ресурсів землі та особистої відповідальності за власне майбутнє, всього суспільства і природи; розвиток у дітей звичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку, і бажанню діяти в цьому напрямі. Програма містить три напрями, серед яких один присвячений темі «Ресурси», що передбачає формування у дітей екологічно- та економічно-доцільної поведінки. Авторка програми зазначає, що певний вплив на мотивацію дітей здійснює вихователь, який стимулює їх до виконання дій, заохочує до систематичного виконання і пошуку нових продуктивних моделей поведінки [4].

Позитивні можливості використання ідей освіти для сталого розвитку в роботі з дітьми дошкільного віку відзначають дослідниці Н. Гавриш, О. Саприкіна. Вони пропонують використовувати елементи емпайермент-педагогіки для засвоєння дітьми навичок, необхідних для доцільної поведінки у сфері екології, економіки, соціальної поведінки, спрямованої на утворення сталого суспільства. Однією з провідних форм роботи у цьому напрямі пропонується використовувати тематичний день. Відповідно до моделі емпайерменту, означена програма складається з дев'яти тематичних днів, що складаються з трьох тем (автори пропонують теми: «Спілкування», «Ресурси», «Подарунок») і проводяться один раз на два тижні в групах дітей дошкільного віку [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідниці А. Муратова, О. Тавстуха, які вивчали особливості формування

картини світу в дітей дошкільного віку засобами освіти для сталого розвитку, вказують на певну співзвучність між завданнями освіти для сталого розвитку і вимогами сучасних державних стандартів до дошкільної освіти. Головним завданням використання емпайермент-педагогіки в дошкільній освіті вони називають розвиток особистості, що піклується про себе та оточуючий світ, заперечує споживацьке ставлення до довкілля. Це сприяє доповненню і поглибленню картини світу дитини, слугує основою для формування її ціннісної сфери, планування власної діяльності крізь призму вимог стійкого суспільства [6].

Педагогіка емпайерменту спрямована на переорієнтацію поведінки дітей, зміну образу їх думок, перетворення їх свідомості на основі зміни світосприймання. Важливу роль у цьому відіграє особистість педагога. Саме він має допомогти дітям усвідомити свої надії і сподівання, реальну ситуацію сьогодення, результати власної бездіяльності. При цьому він має не просто навчати, а створювати умови для самостійного навчання та розвитку дітей. У таких демократичних відносинах кожна дитина зорієнтована на те, що може виявити себе, розкрити свій потенціал, усвідомлено та відповідально ставитись до власного вибору, виявляти самостійність під час пошуку нової інформації для вирішення завдань власної діяльності. Тобто позиція педагога має бути зорієнтована на створення умов для ефективного навчання, виховання і реалізації потенціалу кожної дитини відповідно до цілей сталого розвитку.

Автори М. Мелманн, О. Пометун визначають принципи діяльності педагога в емпайерменті: розвиток у дітей уміння розмірковувати; динамічне поєднання у роботі з дітьми різних форм роботи; створення зворотного зв'язку через розвиток умінь просити відгук, отримувати та давати його; уважне ставлення до досвіду вихованців [2].

Формування цілей статті. Мета статті – визначення та апробація форм роботи з педагогами дошкільного закладу, які сприятимуть оволодінню методами та прийомами роботи з дітьми дошкільного віку в контексті емпайермент-педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Від особистісного зростання, мобілізації власних зусиль і пошуку кожним педагогом власного шляху до істини залежатиме ефективність сталого розвитку сучасного покоління дітей.

Отже, коротко схарактеризувати стадії роботи зі сталого розвитку можна так: 1) визначення проблеми – Що?; 2) пошук рішення – Як?; 3) дія – Навіщо?

Послідовність кроків за емпайермент-педагогікою із залученням дітей до «дій» сприятиме творчим проявам дітей і відсутності в них обмеженого сприймання інформації [3]. Таким чином, педагогіка емпайерменту спрямована на переорієнтацію поведінки дітей, зміну способу їхніх думок, перетворення їхньої свідомості на основі зміни світосприймання.

Учені (М. Мелманн, О. Пометун) виокремлюють такі принципи емпайермент-педагогіки:

- 1) повага до особистості дитини, її підтримка;
- 2) залучення всіх дітей до навчання з окресленням значущості кожного з них у цьому процесі;
- 3) стимулювання активності дітей запитаннями, а не відповідями;

4) побудова заняття на засадах комунікативності, продуктивного й толерантного співробітництва;

5) довіра до дитини з боку педагога, надання їй можливості обирати способи дії, необхідні засоби й час для його реалізації;

6) відсутність змагання, негативного оцінювання, тиску на дитину [3].

Побудова виховної роботи на засадах емпайерменту вимагає використання таких методів і прийомів, які стимулюватимуть вихованців до самостійного аналізу отриманої інформації, мотивуватимуть до пошуку шляхів розв'язання поставленого завдання, аналізу отриманих результатів для визначення нових цілей і завдань.

Окремо окреслимо принципи побудови емпайермент-програм. Серед них:

1) запрошення дітей до дії та розвиток у кожного з них здатності брати участь у формуванні сталого суспільства майбутнього, визначати своє місце й роль у цьому процесі, удосконалювати свою поведінку згідно із цілями сталого розвитку та надавати підтримку в цьому іншим людям, виявляти терпимість, бути уважним;

2) безперервність, що передбачає постійний рух за спіраллю через низку повторюваних елементів моделі емпайерменту;

3) концентрація уваги на рішеннях й індивідуальних виборах кожної дитини, поряд із цим, увага до проблем планетарного рівня;

4) легітимність, заснована на офіційному підтвердженні отриманих результатів, їх оприлюдненні;

5) стурбованість темою для вивчення, що представляє актуальність і важливість у контексті сталого розвитку;

6) формулювання запитань як важливого елемента постановки й вирішення проблемної ситуації, що має вирішуватися не через надання дітям готового рішення, а через безперервне «задавання» запитань типу: Що важливо? Що цікаво? Що є важливим для мене, щоб почати діяти? Які результати я отримав? тощо;

7) аудит, що полягає в дослідженні кожною дитиною власних звичок, стилю життя стосовно проблеми, що визначається обраною темою;

8) формулювання наміру діяти через визначення своїх очікувань відносно результату цих дій, ресурсів і часу, необхідних для цього;

9) пробний крок, що включає заохочення, спостереження й підтримку учасників із боку педагога;

10) зворотний зв'язок, що забезпечується завдяки фіксації і взаємооцінці отриманих результатів учасниками процесу та педагогом [3].

Головним фактором становлення сталого стилю життя особистості є соціальна група, в якій вона виховується та соціально-економічні цінності, які в ній панують. Споживча поведінка інших учасників цієї групи стає зразком для наслідування, може мати стимулюючий характер як у позитивному, так і у негативному розумінні. Тому своєчасна увага і позитивний приклад оточуючих дорослих сприяє вихованню у дітей ціннісного ставлення до предметів споживання, прищепленню їм навичок сталого стилю життя.

Відповідно до означеного, для поглиблення уявлень педагогів дошкільних закладів про культуру споживання, ознайомлення з методикою сталого розвитку дітей дошкільного віку доцільно використовувати семінари, тренінги, різного роду акції.

У межах підготовки вихователів проведено міський модеративний семінар: «Сталий розвиток. Рациональне споживання». Мета семінару полягала в ознайомленні педагогів із сучасними підходами до культури споживання різних країн та уточненні напрямів роботи з дітьми відповідно до сучасних нормативно-правових вимог, в обмінні професійним досвідом із проблеми. Зважаючи на актуальність проблеми в освітньому просторі, розроблено спецкурс для вихователів-методистів «Організація методичної роботи з виховання основ культури споживання дітей старшого дошкільного віку з вихователями дошкільних навчальних закладів», який рекомендовано для використання в програмах обласних курсів підвищення кваліфікації вихователів-методистів при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

Одним із перших кроків з ознайомлення вихователів із педагогікою емпайерменту став семінар-тренінг «Теорія і методика освіти для сталого розвитку». Програма тренінгу передбачає ознайомлення вихователів зі змістом освіти для сталого розвитку як інструментом виховання культури споживання у дітей дошкільного віку. Можливостями ощадливого споживання ресурсів (води, світла) в умовах дошкільного закладу та формування у дітей навичок раціонального споживання. Учасники тренінгу мали можливість на практиці перевірити свої знання у запропонованих тренером ситуаціях. Практичне виконання тих чи тих завдань дало змогу зрозуміти поняття «сталий розвиток». Робота велася у групах за підтемами: «Допомога і підтримка», «Вода – наше спільне багатство», «Слово у подарунок».

Ефективними в контексті освіти для сталого розвитку є різноманітні акції, які влаштовують у межах дошкільного закладу. Так, щоб показати педагогам важливість ощадливого ставлення до довкілля, проходила акція зі збору макулатури «Врятуємо дерева!». Родини вихованців активно брали участь у заході. У ході акції дітям та їхнім батькам нагадували, що наша планета потребує допомоги, адже кожна тонна переробленого паперу економить 10 дерев, 1000 кВт електроенергії, 200 кубометрів води, іонізований кисень для 30 людей.

Іншим напрямом роботи, який може тривати паралельно з означеними видами діяльності, є Школа розумного споживача. Зміст її занять покликаний сприяти розвитку у педагогів творчих здібностей; формування креативного підходу до оновлення старих речей; виховання ощадливості та бережливого ставлення до довкілля. Особливого значення надається ознайомленню вихователів із можливостями застосування цих знань у роботі з дітьми дошкільного віку та їх батьками.

Також розроблено систему тренінгових занять, які спрямовані на підвищення компетентності вихователів в освіті для сталого розвитку. Крім того, вони націлюють педагогів на самовдосконалення, мотивацію й натхнення до дії, оволодіння знаннями та прийомами роботи для сталого розвитку.

Означений доробок є результатом поєднання зусиль науковців та педагогів-практиків на засадах роботи «Ресурсного центру факультету – освітнього простору для розвитку педагогів, психологів, батьків та дітей», який засновано на педагогічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Висновки. Залучення до сталого стилю життя не може відбуватися формально, тимчасово або «як станеться». Коли робота проводиться системно, діти звикають жити за принципами сталого розвитку, починають контролювати не лише свої дії та дії одне одного, а і дії дорослих та батьків. Тобто діти стають ініціаторами дій, спрямованих на сталий розвиток.

Аналіз роботи з педагогами дошкільних закладів запевнив нас у тому, що вони потребують проведення цілеспрямованої роботи з ознайомлення їх з принципами та методами впровадження у роботу з дітьми педагогіки емпайерменту, виховання культури споживання у дітей дошкільного віку як складової сталого розвитку. Крім того, важливою передумовою такої роботи є стимулювання у самих вихователів бажання використовувати отримані знання для прийняття оптимальних рішень у різних життєвих ситуаціях, визначення життєвої перспективи і власної лінії поведінки у відповідності до системи цінностей суспільства сталого розвитку.

Список літератури:

1. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. – Дніпропетровськ: Ліра, 2014. – 120 с.
2. Мелманн М. Диалоги об образовании для устойчивого развития / М. Мелманн, Е.И. Пометун. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 180 с.
3. На шляху до освіти майбутнього: уроки стійкого розвитку / М. Мелманн // Освітні коментарі. – 2011. – № 7–9. – С. 2–4.
4. Пометун О. Освіта для сталого розвитку для дошкільнят // Надихаємо на дії. Електронний журнал. – № 12(2). – 2013. – С. 21–30.
5. Пометун О. Що таке «емпайермент-педагогіка»? / Олена Пометун // Надихаємо на дії. – 2008. – № 1(1). – С. 10–12.
6. Тавстуха О.Г. Дошкольное образование для устойчивого развития : теоретические основы дополнения картины мира современной картиной жизни / О.Г. Тавстуха, А.А. Муратова // Детский сад : теория и практика. – 2013. – № 9. – С. 22–28.

Иванчук С.А., Кочнева С.С.

Государственное высшее учебное заведение
«Донбасский государственный педагогический университет»

КОНЦЕПЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО УЧРЕЖДЕНИЯ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Формирование идей устойчивого развития – сложный процесс, который требует поиска новых педагогических технологий, форм, методов и средств. Статья посвящена изучению современной образовательной технологии – педагогики эмпауермента, которая приобрела актуальность в последние годы и используется с целью развития экономической, экологической и социальной сфер личности. Авторы обращают внимание на необходимость использования указанной технологии с дошкольного образовательного учреждения как первой ступени образования. Подчеркивается необходимость целенаправленного ознакомления воспитателей с принципами и методами внедрения в работу с детьми педагогики эмпауермента. Представлены собственные разработки (тренинги, семинары, акции), которые использовались в работе с педагогами дошкольных учреждений.

Ключевые слова: устойчивое развитие, педагогика эмпауермента, дети дошкольного возраста, педагоги дошкольных образовательных учреждений.

Ivanchuk S.A., Kochneva S.S.

State Higher Educational Establishment
«Donbas State Pedagogical University»

CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EDUCATIONAL SPACE OF MODERN ESTABLISHMENT OF PRESCHOOL EDUCATION

Summary

The formation of ideas for sustainable development is a complex process that requires the search for new pedagogical technologies, forms, methods and tools. The article is devoted to the study of modern educational technology – empowerment pedagogy, which gained its importance in recent years and is used to develop the economic, environmental and social spheres of personality. The authors draw attention to the necessity of using this technology starting with a preschool educational establishment as being the first stage of education. The necessity of teachers' knowing the principles and methods of empowerment pedagogy implementation in the work with children is emphasized. Our own works (trainings, seminars, actions), which were used in the work with teachers of preschool institutions are presented.

Keywords: sustainable development, empowerment pedagogy, preschool age children, teachers of preschool educational establishments.